

LESNÍ OKRAJE A JEJICH VÝZNAM V ŽIVOTNÍM PROSTŘEDÍ ČLOVĚKA

DR .ING. Eugen KRÁL CSC ,
VOŠL Trutnov
kraleu@mbox.vol.cz

Abstrakt

Lidské zásahy postihují stále výrazněji základní životní atributy lidské společnosti ,zejména klima, půdu, floru i faunu a současně ovlivňují vzhled,utváření i estetiku naší krajiny.

Článek se zabývá dosud opomíjeným tématem o významu okrajových pásů lesů a jejich významem v krajině zejména ve vztahu k biodiverzitě,významem pro ochranu přilehlých biotopů a pozitivním vlivem na optimální uspořádání v krajině. Uvedeny jsou hlavní náměty pro obhospodařování,pojednáno o významu ptactva a v tabulce jsou podchyceny základní vhodné dřeviny pro výsadbu.

V závěru je i poukázáno na hospodářskou úpravu lesů a na další šetření o inventarizačních postupech z pohledu lesních okrajů.

Abstract

EDGE OF THE FORESTRY STANDS AND ITS IMPORTANCE FOR MAN AND HIS ENVIRONMENT

Interference of man afflict many important values of the life (climate, soils, plants, animals) and the same time are changed the form, picture and esthetics in our landscape ,too.

In the following article are given classification of the edge, many subjects for the management of forestry edges, deal with birds.In the table suggest shrubs advisable to afforestation and regeneration.

The Ten commandments conclusion are written.

Úvodní pojednání

Od počátku působení člověka na naší planetě docházelo k ovlivňování jeho životního prostředí, využívání přírodních zdrojů, vratným i nevratným změnám v přírodě a krajině.

Právě změna krajiny spolu s vyhynutím mnoha druhů rostlin a živočichů patří v současnosti k nejvýznamnějším negativním vlivům, které ovlivňují naše přírodní

biotopy, dochází k jejich trvalému narušení a tím i snížení užitné hodnoty celých krajinných ekosystémů.

Jednou ze zanedbaných oblastí značného významu jsou ekosystémy lesních okrajů.Tento problém není celosvětový, ale zůstává významný pro naši středoevropskou, vysoce urbanizovanou krajinu a je nutné si uvědomit nejen ekologický, ale i ekonomický význam jejich optimálního obhospodařování.

Okraje lesa a jejich klasifikace

Jedna z mála definic označuje okrajem lesa místo přechodu mezi kategorií les - bezlesí a dle Základních pojmů inventarizace lesů v ČR se za okraj lesa hodnotí vzdálenost 10 m na každou stranu od průsečíku osového transektu s okrajem lesa. Takto postavená definice není dle autora správná , neboť za okraj lesů nutno považovat i okraj les-ostatní kultury ,okraj les-zastavěné plochy , les-vodní plochy.

Obdobně je důležitým faktorem i jejich velikost , kde okraje vykazují proměnlivou plochu , sice limitovanou do šíře,(považuje se obecně mezi 20-30 m) , ale vždy s přihlédnutím k daným podmínkám a jednotné kritérium nelze všeobecně uplatňovat

V současnosti klasifikujeme lesní okraje na :

- 1) vnější okraje lesů, kam řadíme veškeré plochy mezi porostní půdou a ostatními zemědělskými kulturami, vodními plochami nebo zastavěnými plochami
- 2) vnitřní okraje uvnitř lesních kultur, např.podél cest, nelesních ploch či bezlesí
- 3) uměle utvářené okraje v rámci hospodářské úpravy lesů kam, patří odluky a rozluky .

Význam a úloha porostních okrajů

Optimálně obhospodařované okrajové partie lesů v porostních okrajích plní řadu vysoce prospěšných funkcí a zabezpečují především :

- a) ochranu proti větru a větrným kalamitám
- b) ochranu proti oslunění a korní spále
- c) ochranu proti erozi a opačně ochranu proti zamokření lokalit
- d) ovlivňují okrajovou – nárazníkovou zónu z pohledu biodiverzity
- e) zabezpečují příznivé podmínky pro ptactvo a drobné ekosystémy (např.mraveniště)
- f) ovlivňují tepelné světelné a vodohospodářské poměry
- g) ovlivňují optimální uspořádání a estetické působení v krajině

Desatero se zásadami pro optimální obhospodařování okrajů

- 1) Dle typu okraje doporučujeme odchýlný způsob obhospodařování lesa v šíři 20 – 30 m v závislosti od návětrného či závětrného okraje.
- 2) Střechovité uspořádání při pěstební úpravě porostů je nezbytné a volným způsobem by mělo plnit následující parametry : 5 m od vnějšího okraje by připadlo na bylinné patro, 10 m na keřové a zbytek na stromovou část. Požadavek na výsadbu hluboko kořenících dřevin (modřínů, dubů atd.) je samozřejmý. (Viz obr. 1)
- 3) Z hlediska plánování ,dopravy a rozčlenění je vhodným doplňkem vložení úzké komunikace uvnitř porostního okrajového pásu. Vhodná místa se zajímavými výhledy do krajiny, případně doplnění lavičkami je žádoucí. (Obr.2)
- 4) Při zakládání nových okrajů využívat i méně tradiční keře a dřeviny, které optimálně zvyšují možnosti úživnosti zvěře a ptáků, případně jsou i vhodnými medonosnými druhy. Tab. 1.
- 5) Při pěstební péči o stav porostních okrajů usměrnit zásahy na vytváření vhodných biotopů z pohledu biocenosy a zoocenosy. Význam ptactva s často významným biologickým působením proti škodlivému hmyzu je nesporný.
- 6) Pokud jsou nově budovány porostní okraje je posečení daných lokalit minimálně dvakrát ročně nezbytné.
- 7) Odchýlný je i náhled na zdravotní stav stromů. Předržení do období konce fyzického stáří, ochrana dutých stromů, diferencovaná obmýtní doba, to jsou jen některé žádoucí změny v porostních pásích.
- 8) Trvale zajišťovat viditelnost katastrálního značení na přechodových okrajích u lesních pásů. Možnost užití leteckého snímkování či remote sensing (dálkové sledování satelitním pozorováním) je požadavkem EU , zejména z hlediska poskytnutí některých finančních dotací.
- 9) Nutná je přeměna nežádoucí druhotné zeleně, zejména akátu. Tyto druhy negativně působí a zhoršují půdní poměry v okolí.
- 10) Při zakládání i následné pěstební péči v okrajových porostních pásích nezapomínat na estetické působení v kraji, zejména užití některých barevně významných dřevin (javory atd.)

Pro obhospodařování vnitřních okrajů ,kam řadíme i okraje podél vodotečí , je třeba přihlídnout ještě k dalším specifickým požadavkům na jejich uspořádání, zejména :

- a) upřednostnit ochrannou funkci břehových porostů
- b) co nejméně narušovat některé chráněné ekosystémy např. plochy s bledulemi.
- c) obnovu vnitřních okrajů obnovovat maximálně jen jednotlivým výběrem s diferencovanou obmýtní dobou
- d) bukové přestárlé výstavky v těchto pásích je třeba striktně odmítnout
- e) pěstební využití vhodných, nepůvodních dřevin není závadou

Význam hospodářské úpravy lesů pro racionální obhospodařování porostních okrajů

Navrhnout vhodnou metodiku obhospodařování vnějších lesních okrajů je náročným úkolem a tato metodika není dosud uspokojivě propracována. Pro řešení tohoto úkolu je prvním prioritním úkolem zjištění, jaká omezení vyplývají z pohledu lesního hospodáře a jak budou řešena tato stanoviště z pohledu cílových hospodářských souborů (dále jen CHS) Je nutné si uvědomit, že hůl pracuje výhradně s dřevinami stromovitého vzrůstu a s typickou potencionální vegetací, vycházející z lesnické typologie.

Dalším prioritním úkolem, zejména pro optimální plánování je samostatné vylišování v rámci mapových elaborátů. Vlastní obhospodařování bude znamenat posun od přirozeného stavu i do oblasti budoucích vizí.

Dojde ke změně v posuzování významu lesnické typologie a to jak v možnosti změny geograficky nepůvodních dřevin, k úpravě, zejména intensity snížení výchovných zásahů, k ponechávání mrtvého dříví v lesním ekosystému, k diferenciaci obmýtních dob a to i nad rámec jejich členění, úpravě druhové skladby změny zakmenění, zápoje a procentického zastoupení dřevinné skladby.

Pro budoucí optimálnější řešení bude významným pomocníkem rozpracovaná inventarizace lesních okrajů metodou pásových zkusných ploch. Lepší výsledky pak podávají řešení spojená s mapováním lesních biotopů, která jsou prováděna některými zahraničními autory, zejména v SRN (T. Waldenspuhl, U. Ammer, H. Utschik ad.) a která v naší republice chybí.

Význam lesních porostních okrajů pro ptactvo

Mezi živými tvory, které ve zvýšené míře využívají naši avifaunu je řada velmi prospěšných ptáčích druhů, jejichž obrovský ekologický, ale i ekonomický význam je nesporný. I když máme i druhy, kteří ovlivňují negativně naši krajinu, je převážná většina druhů pro naši středoevropskou krajinu nezastupitelná.

Snad je stručný příklad : vzrostlý jedinec káně myšilov (Buteo buteo L.) uloví ročně kolem 2000 kusů hrabošů. Jeden hraboš spotřebuje ročně kolem 2 kg

obilí, tedy jedno káň představuje úsporu 40 q obilí. Přitom pracujeme s ekologickým zemědělstvím, bez herbicidů, rodenticidů a další chemie!

Lokalit, kde udržujeme biologickou rovnováhu ubývá. Proto musíme pomoci přírodě a to i v budování lesních okrajových pásů, které jsou jedny z posledních plně funkčních lokalit dané přírody.

Kde nestačí příroda je nutná pomoc člověka, při výsadbě, ochraně, uspořádání. Vhodné keře pro doplnění výsadeb porostních pásů znázorňuje tab. 1

Závěr

Současná civilizace, přes snahy pokrokové veřejnosti vytváří stále významnější změny v životním prostředí obyvatel a stále hlouběji měníme původní přirozené prostředí ve prospěch umělých zásahů.

Proto se snažíme pomoci přírodě všude tam, kde lze ještě některé nežádoucí změny napravit. Jednou z oblastí, kde se namáhavá práce vyplácí, kde v důsledku strategicky cílené osvěty, optimálního působení v různých resortech lidského dění jsou patrné pozitivní změny k lepšímu, je řešení okrajových lesních pásů a jejich moderní uspořádání. To vše s využitím všech dosavadních znalostí o jejich postavení ve zdravé, racionálně obhospodařované krajině.

Člověk zhoršil stav, člověk musí pomoci svá negativní rozhodnutí napravit. To je prioritní úkol pro každého, komu není lhostejná budoucnost naší krajiny, naší Země. Odpovědných obyvatel přibývá a to i

mezi mladou generací to je potěšující poznatek.

Na sympoziu (1999) v daleké Costa Rice zazněl požadavek směřovaný k ochraně tropického lesa: "Nemůžeme čekat na moderně vzdělanou společnost budoucnosti. Čas je náš protivník a pracuje proti nám. Proto ani při účinné pomoci s realizací okrajových pásů lesa nelze čekat, je nutné jednat.

PRIORITNÍ ÚKOL SOUČASNOSTI – JEDNAT HNED – JEDNAT S PLNOU ZODPOVĚDNOSTÍ MODERNÍHO ČLOVĚKA.

Literatura

- 1) Klika J.: Plánujeme s přírodou. Praha, Brázda, 1948
- 2) Zundel, R. Der Forstbetriebsdienst. BLV München. 1987-